

I
28 OKTOBER 1980

Av Prost Kåre Eide

Uttrykket «moderne hedning» dukket opp omkring 1935 som et betegnelse en del mennesker satte på seg selv idet de opplevde overgangen til kristendommen gjennom Oxfordgruppe-bevegelsen. En av dem som på en særlig dramatisk måte gjennomgikk en forvandling fra borgerlig humanisme til personlig kristendom, var Fredrik Ramm (1892-1943) — i Norge vidt kjent som «poljournalisten». I 1927 fulgte han med Roald Amundsen over Nordpolen i luftskipet «Norge». I de følgende årene ble han kjent som polemisk og

kritisk medarbeider i Tidens Tegn og Morgenbladet. Særlig skrev han om litteratur og med klart standpunkt for «høyresiden» i norsk åndsliv. Høsten 1934 ble det kjent som en sensasjon at han hadde sluttet seg til gruppebevegelsen.

Fredrik Ramm kan sies å ha sin bakgrunn i Oslo overklasse — i et akademisk-borgerlig kulturmiljø og med åpne sanser for tidens brytninger. Få ville i begynnelsen av 1930-årene ha trodd at en kristen bevegelse skulle komme til å gripe inn i slike menneskers liv, og gi dem nye mål og verdier. Sett i perspektiv sto vel kristendommen den gangen nokså svakt i den offentlige opinion, noe som har festnet seg i litteraturhistorien. Etter det radikale gjennombruddet av brandesianismen og positivismen i 1880-årene, som falt sammen med oppsiktsvekkende medisinske og tekniske resultater muliggjort ved empirisk naturvitenskap, var det i 1900-tallets første årtier nærmest et stadig tilbaketog for religion og kirke. I det «opplyste» menneskes bevissthet hørte kirken til noe tilbakelagt og avskrevet, noe man kunne kritisere utenfra, ovenfra, objektivt. Man var ikke like oppmerksom på at den liberale fremskrittslære nok tok munnen vel full og tilla seg muligheter uten grenser.

I 1920-årene slo marxismen igjennom ved Universitetet i Oslo. Den fastslo en prinsipiell motstand mellom religion og sann virkelighetsoppfatning. Dette ble ansett for vitenskapelig godtgjort og fastslått. I studentverdenen sto Mot Dag på sitt høydepunkt — Erling Falk hadde trent opp en fryktinngytende fylkning av radikalere. De angrep gjerne også det som i dag kalles «human-etikk». Humanitet, rettsstat, toleranse og slikt var bare noe som hyklersk dekket over borgerskapets og kapitalismens overmakt. Det sto ikke lite skrekk av marxistene. Var det ikke de flinkeste og mest debattsterke som forfektet denne uimotstæelige læren? Det var møter der kristne emner ble debattert, eller der kirken var hoggestabbe. De var bærere av noen av landets mest kjente akademiker-navn, og påfallende mange var professor-sønner. Det lå nær for dem å forkynne ubestridelige sannheter, og ikke få provins-studenter ble imponert av deres oratoriske sikkerhet.

Men også i kretser hvor man i 1930-årene ville holde fast på religiøse standpunkter, var grunninnstillingen nølende og tvilende. Et vanlig apologetisk foredragsmønster pleide gjerne å fastslå religionens undergang i tre avsnitt: 1) Med den moderne naturvitenskap forsvant Gud fra verdensbildet. 2) Historisk-kritisk forskning, særlig marxismen, hadde umuliggjort troen på Guds handling og nærvær i historien. 3) Endelig hadde

KRONIKK

Bergens Tidende tirsdag 28. oktober 1980

Det vakte sensasjon høsten 1934 da «poljournalisten» Fredrik Ramm sluttet seg til Oxford-bevegelsen og åpent bekjente seg til den kristne tro. I dagens kronikk skildrer prost Kåre Eide den kjente journalistens og forfatterens utvikling med bakgrunn i det norske åndsklimaet fra århundreskiftet fram til krigen i 1940. Fra å være en «moderne hedning» i 1934 døde Ramm som et kristent vitne på vei hjem fra tysk tukthus i november 1943.

Fredrik Ramm — fra «moderne hedning» til kristen patriot

psykologien — særlig psykoanalysen — oppløst gudsbegrepet som sjelelig fenomen.

Selv den fromme rasjonalisten Kristian Schjelderup, som i 1935 undersøkte germansk nazireligion, var nær et disillusjonert syn. Krigen i Norge fikk Schjelderup til å bryte opp fra den religiøse lengsels posisjon og inn i kirken tro. Det var et dramatisk oppbrudd som kostet ham mange venner. De kritiske humanistene, som i 30-årene preget den offentlige opinion, kjente kirken som noe negativt, fjært og uvedkommende. De som kjempet for full frihet i vitenskap, kultur og kunst, så på kirken som en motstander. Også for den ikke-marxistiske «borgerlige» ungdommen var kirke og kristendom noe fjært og antikvert. Former for fascisme bød på langt sterkere, mer tiltrekkende og fantasifulle appeller.

I det staselige verket «Norge under Haakon VII», redigert av Odd Hølaas og utgitt i 1945, er det slående hvordan kirken og religionens representanter helt fra 1905 bare kommer i betraktning som stridende, kranglende og latterlige personer. Boken kunne like gjerne vært kalt «Dagbladet under Haakon VII». Den gir det brandesianske bilde av kirken som bakstrevsk og intolerant, en falsk, reaksjonær og snuskete institusjon (men plutselig troverdig i årene 1940-45).

Helge Krog, én av kristendommens særlig skånseløse kritikere — som hørte til i tankerekken Kierkegaard-Brandes — A. Kielland — skrev en gang: «— det er ørkesløst å anvende logikk og fornuft på en troslære som grunner seg nettopp på det fornuftsstridige, selvmotsigende og absurde —». Denne oppfatningen har tilslutning den dag i dag. Ledende navn i litteraturen i 1930-årene var Sigurd Hoel, Arnulf Øverland og Helge Krog, og i den suksesjons-radikalismen som Fjernsynet bidrar flittig til, vil vi nok lenge bli minnet om angrepene på kristendommen og deres innlysende beviskraft.

Fredrik Ramm kom til det store «houseparty» på Høsbjør ved Hamar høsten 1934, og alt den første kvelden reiste han seg og sa: «Mitt navn er Fredrik Ramm. Jeg er journalist, og — nei, jeg greier det ikke!» Han satte seg igjen. Men senere var han mer modig og erklærte at han hadde overgitt seg til Gud. Mange fra samme miljø «kom med» i de følgende årene, men særlig Fredrik Ramm ble én som mange ville høre. Han hadde fått en ny, befriende glede inn i sitt liv, og han delte den villig med mange tilhørere. I denne tiden var det ikke få lektorer, leger, advokater, professorer, forretningsfolk o.a. som sluttet seg til den raskt ekspanderende bevegelsen. Selvsagt

Fredrik Ramm før han ble arrestert av tyskerne. Bildet er hentet fra boken «Av kristen rot», som inneholder artikler om norsk og fremmed litteratur (Ansgar, Oslo 1944).

skjedde det former for overtramp, uoverveide, smakløse vitnesbyrd, uheldige bekjennelser, «forvandlinger» av sørgelig kort varighet — en rekke fenoméner som alltid følger en vekkelse, og som kritikere gjerne drar fram.

Vi ble som prester stilt overfor ikke få tilfelle av «kristelig overanstrengelse», former for «perfeksjonisme» som kunne føre til sjelelige kriser. Vi merket også sterkt i 1930-årene at det var en annen bevegelse, med sentrum i det raskt voksende Norges Kristelige Studentlag og i Norges Kristelig Ungdomsforbund, som oppfanget mye «medvind» fra gruppebevegelsen og samlet store ungdomskull fra «pietistenes» store flokk i Norge. Denne vekkelsen falt lettere inn i de tradisjonelle norske mønstre.

Det interessante ved Oxford-bevegelsen var at den kalte på store kretser som nettopp tradisjonelt levde i reaksjon mot pietismen med den forømmelse av overklassens former for selskapsliv og forlystelse. I byene, med økende demokratisering av skolegang og utvidelsen av de «rikes» omgangskrets, følte adgangen til dette som en selvsagt rett. Den nye vekkelsen i «Oxford» satte ikke inn med sin dom i disse «ytre» tingene. Den rammet fordi den tok opp klassiske moral- og skyldsproblemer: seksuell utroskap, uærlighet i pengesaker, misunnelse og sjalusi mellom kolleger og i hverdags situasjoner. Gruppebevegelsens begreper og drømmer ble svært pretensiose i forhold til den fatale situasjonen i Europa mellom 1935 og 1940. Ikke noe mindre enn en kristen verdensrevolusjon var igang, og det var ikke få nordmenn som deltok ute i den store verden i stort anlagte kampanjer. Denne virksomheten fortsetter den dag i dag under navnet Moralsk Opprustning, som i Norge ikke har fått en oppslutning som kan sammenliknes med den gruppebevegelsen hadde etter 1934.

Etter sin omvendelse gjennomgikk Ramm en ideologisk fornyelse. Under truselen fra nazismens ekspansjon i slutten av 1930-årene ble han opptatt av den indre sosiale brytningen i det norske samfunn. Da krigen kom i april 1940 ble den tidligere «moderne hedning» en glødende patriot, og var faktisk én av de første som ble arrestert, selv om fengslingen var kort. Verre ble det da Ramm sammen med en del andre skrivende patrioter begynte med en daglig liten ramme-artikkel i Morgenbladet med tittelen «Idag». Disse artiklene besto av tilsynelatende helt uskyldige betraktninger om fredelige emner, men de som leste med skarpe briller — og mange gjorde det — kunne tolke dem slik det var ment, som kritikk

og satire over nazimakten som akkurat da seiret på alle fronter — med ikke så helt få norske «medløpere».

I september 1941 smalt det. Det ble unntakstilstand i Oslo, LO-mennene Hansteen og Wickstrøm ble skutt, og blant de mange arresterte var Fredrik Ramm og Morgenbladets redaktør Olaf Gjerløw. Ramm ble anklaget for «Idag»-artikkelen «Juniorsjefens høstprogram». Den handlet om en industrileder som skulle forberede sin arbeidsstokk på en vanskelig vinter. Da ville han starte studiesirkler over norsk historie og litteratur, der arbeiderne skulle få hjelp til «ikke å hate». Det ble sagt at aktor skjelte ut Ramm for å ha skrevet at arbeiderne skulle lære «å sulte og hate». Da Ramm rettet dette, brølte aktor: «Das spielt keine Rolle!», og han ble dømt til livsvarig tukthus. Det ble siste reis da han like etter ble sendt til Hamburg og satt inn i fengslet Fuhlsbüttel. Den vel-trente sportsmannen fikk sin helse nedbrutt av fengselsoppholdet. Døende av tuberkulose ble han sendt hjemover, men nådde ikke lenger enn til Odense — og slutten kom 16. november 1943.

Fra fengslet hadde Ramm sendt hjem brev til sin kone, og disse var fylt av en inderlig og dyp kristent følt glede over troen og Bibelen som ble hans daglige kraft. Brevene ble spredt som «illegale» trykksaker. Få av oss som var til stede, glemmer den mørke novemberdagen da Ramm ble bisatt på Vestre Gravlund. Krigen tok så mange. Vi som fikk overleve ham, kan bare mangelfullt gi uttrykk for vår takknemlighet. Journalisten som følte seg som en «moderne hedning» i 1934, døde som et kristent vitne i 1943. Vi ser ennå lysskjæret.

II

28 OKT
1980